

MIECZYŚLAW PODGÓRSKI

GŁÓWNE KIERUNKI POLITYKI GOSPODARCZEJ W LASACH PAŃSTWOWYCH W POLSCE LUDOWEJ

I. Cechą charakterystyczną działalności gospodarczej w lasach państwowych w okresie międzywojennym (1918—1939) był proces wypierania kapitału prywatnego przez kapitał państwowy z gospodarki leśnej i drzewnej. Realizacja tej koncepcji pociągnęła za sobą między innymi: likwidację zawartych w latach 1921—1926 umów koncesyjnych na eksploatację lasów państwowych oraz uprzemysłowienie lasów państwowych i zorganizowanie własnego przedsiębiorstwa dla handlu drewnem.

Przyjęte założenia polityki gospodarczej w lasach państwowych w dużym stopniu zostały zrealizowane, choć zasadniczy cel wspomnianej koncepcji, tj. komercjalizacja lasów państwowych, nie został osiągnięty, na skutek ogólnego sprzeciwu leśników. Ostatecznie system organizacyjny i metody zarządzania w państwowym gospodarstwie leśnym oparto na instytucjonalnych formach administracji, działających na zasadzie samowystarczalności finansowej.

Strukturę państwowego majątku leśnego oraz intensywność gospodarstwa leśnego Polski przedwrześniowej charakteryzują między innymi następujące dane¹: Lasy państwowe w 1938 r., zajmujące około 39% ogólnego obszaru lasów w Polsce, wykazywały wyższy potencjał gospodarczy od lasów niepaństwowych. W 1937 r. z ogólnej powierzchni 6,4 mln ha lasów zagospodarowanych około 52% przypadało na lasy państwowe. Z ogólnej masy pozyskiwanego w tym okresie drewna w kraju, w ilości około 16 mln m³, 52% przypadało na lasy państwowe. W latach 1924—1937 obszar lasów państwowych powiększył się o około 350 tys. ha. Stosowany rozmiar użytkowania w lasach państwowych, w dziale użytków rębnych, kształtował się w granicach ustalonych przez wyliczony etat cięć, natomiast rozmiar użytków międzyrębnych (z cięć pielęgnacyjnych) wykazywał tendencję wzrostową.

¹ T. Molenda, *Badania nad ekonomiką i polityką gospodarczą polskich lasów państwowych w latach 1920—1939*. Folia Forestalia Polonica, Seria A, Leśnictwo, z. 3, Warszawa 1960, s. 195—196.

Od 1928 r. lasy państwowe zwiększały systematycznie przerób drewna we własnych zakładach przemysłowych, rozbudowując stopniowo potencjał przemysłu drzewnego, głównie przemysłu mechanicznego przerobu drewna. Całkowitą komercjalizacją objęto organizację handlu drewnem i produktami drzewnymi, prowadzoną przez spółkę z, ograniczoną odpowiedzialnością „Paged” (Polska Agencja Drzewna) i działającą niemal wyłącznie na podstawie kapitału zakładowego lasów państwowych.

Oceniając ogólnie dwudziestoletnią działalność lasów państwowych, podkreślić należy trafność wyboru koncepcji polityki gospodarczej, której realizacja — w ramach istniejących stosunków produkcyjnych — przyniosła pozytywne rezultaty w działalności gospodarczo-leśnej, przemysłowo-drzewnej i handlowej.

Większość lasów w Polsce przed wrześniowej pozostawała jednak w rękach prywatnej własności. Stan posiadania lasów prywatnych w 1937 r. obejmował około 5,4 mln ha, tj. około 61% ogólnej powierzchni leśnej w kraju. Prywatnoprawny charakter większości lasów, w warunkach pomyślnego przebiegu koniunktury rynkowej, sprzyjał intensyfikacji użytkowania lasów, w wyniku której w lasach niepaństwowych stopniowo wzrastał się proces dekapitalizacji zasobów rosnących, który wyraził się m. in. znacznym obniżeniem produktywności drzewostanów na jednostkę powierzchni leśnej. W okresie międzywojennego dwudziestolecia stan posiadania lasów niepaństwowych zmniejszył się o około 850 tys. ha. Dążność prywatnych posiadaczy do maksymalizacji zysków z eksploatacji lasów ograniczała do minimum nakłady na hodowlę lasu, a zwłaszcza na prace zalesieniowe związane z długim okresem amortyzacji. Usankcjonowane szeregiem aktów normatywnych podstawy prowadzenia gospodarstwa leśnego w lasach własności prywatnej, przewidujące realizowanie zasady „trwałości i ciągłości użytkowania”² przy zachowaniu dążności do najwyższej rentowności — nie zdołały zabezpieczyć lasów niepaństwowych przed procesem deforestacji i dekapitalizacji.

Po zakończeniu drugiej wojny oraz odrodzeniu się Polski w nowych granicach, administracja leśna przejęła około 6,1 mln ha lasów, z czego około 40% stanowiły lasy położone na ziemiach odzyskanych. Większość przejętych lasów, szczególnie na ziemiach dawnych, poniosła poważne straty w okresie okupacji, zniszczeniu uległa znaczna część leśnego majątku trwałego. Ogólna powierzchnia zrębów wojennych, halizn i płazowin wynosiła około 440 tys. ha. Dotkliwie straty w okresie okupacji poniosło również leśnictwo polskie w kadrach inżynieryjno-technicznych.

² Zasada „trwałości i ciągłości użytkowania” oznaczała formalnie przestrzeganie zgodności między powierzchnią wyrębów a powierzchnią zalesien, w praktyce prowadziła do stopniowego obniżania potencjału gospodarczego lasów.

Uspołecznienie w tych warunkach większości lasów (około 80% powierzchni leśnej) postawiło przed ekonomiką i polityką leśną szereg węzłowych i trudnych do rozwiązania zagadnień natury organizacyjnej i techniczno-ekonomicznej, dotyczących głównie: a) podstaw organizacyjnych gospodarstwa leśnego w warunkach nowych stosunków produkcyjnych; b) roli, celów i zadań gospodarstwa leśnego w gospodarce uspołecznionej; c) racjonalizacji produkcji leśnej; d) integracji gospodarstwa leśnego z przemysłem drzewnym; e) intensyfikacji gospodarstwa leśnego.

II. Wśród pierwszych aktów ustawodawczych podjętych przez PKWN w Lublinie wymienić należy: dekret z dnia 6 IX 1944 r. o reformie rolnej oraz dekret z dnia 12 XII 1944 r. o przejściu niektórych lasów na własność skarbu państwa. Wymienione dekrety wprowadziły radykalną przebudowę stosunków produkcyjnych w gospodarce rolnej i leśnej poprzez likwidację wielkiej, prywatnej własności ziemskiej. Dekret z 12 XII 1944 r. przekazywał lasy i grunty leśne o obszarze ponad 25 ha, stanowiące własność osób fizycznych i prawnych, na własność państwa. Wraz z uspołecznieniem większości lasów zmieniła się ich struktura własnościowa, lasy państwowe przejęły w zarząd około 83% ogólnej powierzchni leśnej kraju. W 1945 r. wyodrębniono sprawy leśnictwa i przemysłu leśnego (głównie tartaki) w osobny resort administracji państwowej, powołując do życia Ministerstwo Leśnictwa.

W pierwszych latach po drugiej wojnie panowała w leśnictwie znaczna dezorientacja, wynikająca z nieznaności praw obowiązujących w gospodarce uspołecznionej. W szczególności nie rozumiano konieczności powiązania branżowego planu leśnictwa z ogólnonarodowym planem gospodarczym. Przeważał pogląd, że gospodarstwo leśne ze względu na wiele specyficznych cech stanowi niejako odrębną gałąź gospodarczą, rządzącą się własnymi prawami. Pogląd ten wydawał się tym bardziej prawdopodobny, że administracja lasów państwowych zachowała przedwojenne formy organizacyjne, stanowiące podstawę działalności byłej Naczelnej Dyrekcji Lasów Państwowych. Wielu przedstawicieli praktyki, a także nauki nie widziało celowości włączenia gospodarki leśnej w orbitę ogólnopaństwowego planowania gospodarczego, wyznając pogląd, że całokształtem problematyki planowania w leśnictwie zajmuje się „urządzenie lasu”, jednostka organizacyjna lasów państwowych specjalnie do tego celu powołana, uważana powszechnie za właściwy ośrodek dyspozycyjny „planowania” gospodarczego w leśnictwie.

W rezultacie pierwszy trzyletni plan odbudowy i rozwoju leśnictwa nie przyniósł zasadniczych zmian w zakresie form planowania w gospodarstwie leśnym. W 1948 r. Ministerstwo Leśnictwa podjęło szerokie

prace mające na celu przebudowę gospodarstwa leśnego poprzez powszechne wprowadzenie siedliskowo-bezzrębowej metody zagospodarowania w lasach państwowych, równoznacznej z wyrugowaniem z użytkowania lasu systemu zrębów zupełnych. Eksperyment z „bezzrębówką” nie udał się, nie uwzględniał bowiem konkretnych, przyrodniczo-ekonomicznych warunków produkcji leśnej w naszych lasach, m. in. znacznego udziału monokulturowych obszarów leśnych zajmujących ubogie stosunkowo siedliska leśne, których odnawianie sposobem naturalnym (samosiewnym) jest bardzo utrudnione, a niekiedy wręcz niemożliwe. Niemniej wspomniany eksperyment stanowił interesujący etap na drodze poszukiwań nowej koncepcji gospodarstwa leśnego po drugiej wojnie. Podejmowanie podobnych prób wynikało przede wszystkim z braku teoretycznych podstaw zarówno planowania gospodarczego, jak i zarządzania lasu w gospodarce uspołecznionej, a także braku odpowiednich normatywów prawnych określających w sposób jednoznaczny istotę, zadania i cele gospodarstwa leśnego w warunkach socjalistycznych stosunków produkcyjnych. Akt taki wydano w dniu 20 XII 1949 r.; znany jest powszechnie pod nazwą „ustawy o państwowym gospodarstwie leśnym” (Dz. U. RP, nr 63, poz. 494). Jest to podstawowy akt prawny dotyczący gospodarstwa leśnego, określający istotę, zadania i cele gospodarstwa leśnego, oraz zasady prowadzenia jednostek organizacyjnych lasów państwowych. Zgodnie z brzmieniem wymienionej ustawy, pod pojęciem państwowego gospodarstwa leśnego rozumie się „lasy i grunty leśne wraz ze związanymi z nimi gospodarczo gruntami nieleśnymi i ruchomościami, służącymi do prowadzenia gospodarstwa leśnego”.

Zadaniem gospodarstwa leśnego — według ustawy — jest „racjonalne organizowanie produkcji leśnej w celu właściwego wykorzystania lasów jako baz surowcowo-drzewnych dla zaspokajania potrzeb gospodarki narodowej w zakresie surowca drzewnego[...], oraz organizowanie ogólnospołecznej roli lasów w życiu gospodarczym kraju”. W dalszej części, poświęconej zasadom prowadzenia jednostek organizacyjnych lasów państwowych, ustawa stwierdza: „Do bezpośredniego prowadzenia gospodarstwa leśnego powołane będą przedsiębiorstwa lasów państwowych, działające w ramach narodowych planów gospodarczych, według zasad rozrachunku gospodarczego, na podstawie planów finansowo-gospodarczych. Z dniem 1 I 1950 r. działające poprzednio Dyrekcje Lasów Państwowych utraciły swój instytucjonalny charakter, a na ich miejsce powołano przedsiębiorstwa lasów państwowych, pod nazwą Rejonów Lasów Państwowych, przemianowanych następnie na Okręgowe Zarządy Lasów Państwowych.

Abstrahując od oceny nowych form organizacyjnych i metod zarządzania w lasach państwowych należy podkreślić, że po wejściu w życie

ustawy o państwowym gospodarstwie leśnym, leśnictwo definitywnie weszło w orbitę gospodarki planowej, stało się częścią składową gospodarki narodowej.

III. Omawiana ustawa weszła w życie w początkowej fazie realizacji sześcioletniego planu rozwoju gospodarki narodowej, tj. planu industrializacji kraju, Działająca podówczas Państwowa Komisja Planowania Gospodarczego w sposób dość jednostronny potraktowała wynikające z ustawy o państwowym gospodarstwie leśnym powiązania leśnictwa z gospodarką narodową, zobowiązując gospodarkę leśną do pełnego zaspokajania wzrastających potrzeb gospodarczych w zakresie surowca drzewnego. Świadczyły o tym zwiększające się z roku na rok wyręby lasów, osiągając pod koniec sześciolatki (1955 r.) wielkość rzędu 17 mln m³, tj. około 150% rzeczywistych możliwości produkcyjnych. Dynamikę pozyskania surowca drzewnego w lasach państwowych w okresie planu sześcioletniego ilustruje tabela 1.

Tabela 1

Pozyskanie drewna (grubizny) w lasach p.g.l. w latach 1949—1955

Wyszczególnienie	Jedn. miary	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955
Pozyskanie ogółem	tys. m ³	11209,0	12975,6	13091,8	16063,0	16626,8	16059,7	17201,9
Na 1 ha pow. leśnej	m ³	2,0	2,3	2,3	2,7	2,8	2,7	2,9

Źródło: Rocznik Statystyczny Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego 1960, s. 158.

Roczne możliwości produkcyjne lasów państwowych, według danych szacunkowych Ministerstwa Leśnictwa, kształtowały się na poziomie około 12,5 mln m³, lecz plan dyrektywa wykluczał możliwość powstania dysproporcji między wielkością pozyskania surowca drzewnego a potrzebami konsumpcyjnymi gospodarki narodowej w zakresie drewna. Dysproporcja zaistniała natomiast między pozyskaniem drewna a możliwościami produkcyjnymi naszych lasów. W okresie planu sześcioletniego z roku na rok wzrastało pozyskanie użytków rębnych (surowca dymensyjnego), przy jednoczesnym poważnym zaniedbaniu użytków międzyrębnych (cięć pielęgnacyjnych). Szybki wzrost budownictwa w latach 1950—1955 w dużym stopniu dokonał się kosztem nadmiernych wyrębów w lasach państwowych oraz znacznego zaniedbania czynności gospodarczo-leśnych w zakresie zagospodarowania lasów.

Na początku 1957 r., podczas obrad III Kongresu Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa, przeprowadzono szeroką dyskusję na temat bieżących i perspektywicznych problemów gospodarstwa leśnego, poddano krytycznej ocenie działalność gospodarczą państwowego gospodarstwa leśnego w latach 1950—1955 oraz przedyskutowano środki zmierzające do uzdrowienia gospodarki leśnej, do opracowania nowego „modelu” państwowego gospodarstwa leśnego. W tym samym roku w Komisji Planowania przy Radzie Ministrów podjęto próbę określenia zakresu, tematyki, trybu i układu opracowania perspektywicznego planu rozwoju gospodarstwa leśnego na okres 1961—1975. W 1959 r. zakończono prace nad projektem planu perspektywicznego, pod patronatem Komisji Planowania przy Radzie Ministrów oraz Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa. Perspektywiczny plan rozwoju gospodarstwa leśnego opracowano w oparciu o dwa podstawowe założenia polityki leśnej, a mianowicie:

1. dostosowanie struktury użytkowania lasu do struktury zapasów rosnących;

2. podniesienie produktywności drzewostanów oraz podniesienie produktywności siedlisk leśnych.

Ad 1. Przyjęcie tego słusznego założenia wynikało z aktualnego stanu państwowego gospodarstwa leśnego, charakteryzującego się znaczną przewagą drzewostanów młodszych klas wieku (do 60 lat), zajmujących około 70% ogólnej powierzchni leśnej, oraz nienormalnie niskim udziałem powierzchni drzewostanów rębnych (około 11%). Jedynym rozsądnym wyjściem z sytuacji było stopniowe przesuwanie punktu ciężkości użytkowania lasu z użytków rębnych na użytki międzyrębne (z cięć pielęgnacyjnych). Założenia te znalazły swe odzwierciedlenie w przyjętych wskaźnikach układu sortymentacyjnego w pozyskaniu drewna w planie perspektywicznym (tabela 2).

Tabela 2

Wskaźniki układu sortymentów w pozyskaniu drewna (w %)

Wyszczególnienie	Według wyników użytkowania w latach 1950—1955	Według projektu planu perspektywicznego 1961—1975
Surowiec tartaczny	54	45
Surowiec kopalniakowy	18	15
Papierówka	11	15
Inne użytki	10	10
Drewno opałowe	7	15

Źródło: Założenia do szczegółowych prac nad planem perspektywicznym na lata 1961—1975. Komisja Planowania, Zakład Planów Perspektywicznych, Warszawa 1958.

Obniżenie wskaźnika udziału surowca tartaczego w pozyskaniu ogółem uwarunkowane było znacznym wyczerpaniem się baz surowcowo-drzewnych z sortymentów dymensyjnych w latach poprzednich, natomiast wzrost wskaźników udziału sortymentów cienkowymiarowych (głównie papierówki) związany był z niewykorzystaniem możliwości pozyskania drewna z cięć pielęgnacyjnych w drzewostanach młodszych klas wieku.

Ad 2. Główne zadania w zakresie podniesienia produktywności drzewostanów dotyczą m. in. przeprowadzenia poprawek i uzupełnień w zalesieniach ubiegłego okresu, intensyfikacji prac pielęgnacyjnych w uprawach, młodnikach, oraz drzewostanach młodszych i starszych klas wieku; zwiększanie produktywności siedlisk leśnych dotyczy głównie melioracji wodnych, agrotechnicznych i tzw. fitomelioracji.

Począwszy od 1956 r. rozpoczęto realizację bardzo istotnego postulatu polityki leśnej, mianowicie integracji gospodarstwa leśnego z przemysłem drzewnym, wprowadzając równocześnie daleko idące zmiany w strukturze organizacyjnej i metodach zarządzania w gospodarstwie leśnym. Dekretem z dnia 11 VII 1956 r. o utworzeniu urzędu Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego (Dz. U. nr 30, poz. 139) połączono ostatecznie Ministerstwo Leśnictwa i istniejące od 1952 r. Ministerstwo Przemysłu Drzewnego i Papierniczego w jeden resort, w jeden ośrodek dyspozycyjny. W ten sposób otwarte zostały szeroko drzwi przed ideą pełnej integracji leśnictwa i drzewnictwa, które odtąd w coraz większym stopniu stanowią jeden kompleks gospodarki leśno-drzewnej. Wspomniane wyżej zmiany w strukturze organizacyjnej gospodarstwa leśnego dotyczyły przede wszystkim likwidacji tzw. małych rejonów lasów państwowych, stanowiących pośrednie ogniwa między okręgowymi zarządami lasów państwowych a terenowymi jednostkami lasów państwowych, jakimi są nadleśnictwa; likwidacja małych rejonów miała na celu rozszerzenie uprawnień nadleśnictw jako podstawowych jednostek gospodarczych lasów państwowych, które przejęły funkcje przedsiębiorstw na pełnym wewnętrznym rozrachunku gospodarczym.

Charakteryzując ogólnie politykę gospodarczą w lasach państwowych do momentu zakończenia zasadniczego etapu integracji gospodarstwa leśnego z przemysłem drzewnym, tj. do roku 1960, stwierdzić można, co następuje:

1. Uspołecznienie większości lasów w Polsce po drugiej wojnie, postawiło przed polityką leśną szereg węzłowych problemów natury organizacyjnej oraz techniczno-ekonomicznej. W ciągu minionych kilkunastu lat polityka i ekonomika leśna odniosły wiele sukcesów, nie brak było również niepowodzeń. Podstawowym osiągnięciem polityki leśnej, w początkowej fazie rozwoju, było wciągnięcie gospodarstwa leśnego w orbitę

gospodarki planowej poprzez wprowadzenie w życie ustawy o państwowym gospodarstwie leśnym.

2. W latach 1945—1960 zalesiono w lasach państwowych około 447 tys. ha zrębów, halizn, płazowin, około 220 tys. ha gruntów porolnych oraz około 65 tys. ha nieużytków, łącznie zalesiono ponad 730 tys. ha powierzchni leśnej i nieleśnej. Uwzględniając około 200 tys. ha zalesień w lasach niepaństwowych, ogólny obszar zalesień w okresie 15-letnia PRL objął około 930 tys. ha. Tak więc w ciągu kilkunastu lat wyrównaliśmy straty poniesione z tytułu wylesień w okresie międzywojennym.

3. Na skutek priorytetu ogólnopaństwowej polityki gospodarczej, zwłaszcza w okresie 1949—1955, nad ekonomiką gospodarstwa leśnego, zachwiana została w poważnym stopniu równowaga między stosowanym rozmiarem użytkowania (wyrębami) a możliwościami produkcyjnymi lasów, co niekorzystnie odbiło się na całokształcie stosunków leśnych w państwowym gospodarstwie leśnym. Pomimo znacznego przekraczania możliwości produkcyjnych lasów w latach 1950—1955, osiągnięto jedne z najlepszych wyników w Europie w zakresie racjonalnej wyróbki drewna w lesie. Począwszy od 1956 r. włącza się coraz większe ilości drewna niższych jakości (drobnica, karpina i inne) do fizykochemicznego przetworu, realizując zasadę pokrywania stosunkowo dużych potrzeb gospodarki narodowej w zakresie drewna, stosunkowo niewielkimi ilościami surowca drzewnego.

4. Do największych sukcesów ekonomiki i polityki leśnej zaliczyć należy wypracowanie własnej koncepcji „modelu” gospodarki leśnodrzewnej, tj. realizację integracji gospodarstwa leśnego z przemysłem drzewnym, usprawnienie metod zarządzania oraz opracowanie długofalowego programu rozwoju gospodarstwa leśnego.

IV. Na czoło aktualnych problemów ekonomiki i polityki leśnej w państwowym gospodarstwie leśnym wysuwa się zdecydowanie zagadnienie przyspieszenia tempa rozwoju sił wytwórczych zaangażowanych w procesie produkcji leśnej. Odpowiednie wyposażenie gospodarstwa leśnego w środki produkcji, głównie środki trwałe, oraz ustabilizowanie odpowiednio wykwalifikowanej kadry pracowników i robotników stanowią podstawowy warunek osiągnięcia pożądanego poziomu uzbrojenia pracy, a tym samym uregulowania wielu nie rozwiązanych dotąd problemów w zakresie ekonomiki pracy.

Stan wyposażenia lasów państwowych w środki trwałe jest wysoce niezadowolający. Z ogólnej wartości środków trwałych w p.g.l. według stanu na 1960 r. na około 14,5 mld zł aż 93,5% przypada na budynki i budowle, na środki transportowe 5,4%, a na maszyny i urządzenia tech-

niczne zaledwie 1,1%³. Dominująca rola budynków i budowli w strukturze środków trwałych, wynikająca w dużym stopniu ze specyficznych cech (głównie przestrzenności) gospodarki leśnej, nie może usprawiedliwiać wyjątkowo niskiego udziału środków pracy, tj. maszyn i urządzeń w procesie produkcyjnym.

O rozmiarach niedoinwestowania państwowego gospodarstwa leśnego świadczyć mogą, przyjęte w założeniach planu, minimalne zadania w zakresie budownictwa leśnego, transportu, mechanizacji pracy itp. na okres planu perspektywicznego⁴.

1. Budownictwo dróg leśnych. Obecnie w lasach państwowych łączna długość dróg leśnych wynosi około 120 tys. km, tj. około 2 km na 100 ha powierzchni leśnej. Osiągnięcie wskaźnika 3 km na 100 ha wymagałoby budowy około 60 tys. km nowych dróg, w tym około 18 tys. km dróg górskich. Wobec nadmiernego obciążenia inwestycyjnego zakłada się, na okres planu, budowę około 21 tys. km dróg leśnych o utwardzonej nawierzchni.

2. Budownictwo osad leśnych. Minimalne potrzeby w zakresie budownictwa osad służbowych i robotniczych określone są na około 13 tys. budynków; zamierzenia planu na lata 1961—1975 w zasadzie uwzględniają wymienione potrzeby.

3. Melioracje i zabudowa potoków górskich. Melioracje ogółem objąć mają około 800 tys. ha powierzchni leśnej, w tym melioracje związane z regulacją stosunków wodnych około 570 tys. ha. Założenia planu przewidują zabudowę około 700 km potoków górskich.

4. Transport leśny. W latach planu perspektywicznego przewiduje się zakup około 1300 ciągników, budowę około 30 kolejek leśnych oraz zorganizowanie i wyposażenie szeregu stacji obsługi technicznej transportu leśnego.

Część nakładów przeznacza się na mechanizację prac leśnych, wyposażenie składnic surowca drzewnego oraz zalesienie gruntów nieleśnych. Strukturę i wielkość projektowanych nakładów inwestycyjnych w okresie planu perspektywicznego (1961—1975) w państwowym gospodarstwie leśnym ilustruje tabela 3.

Wskaźniki proporcji wzrostu projektowanych nakładów inwestycyjnych w poszczególnych okresach planu perspektywicznego, kształtujące się jak 1 : 2 : 4,5, nie stwarzają korzystnych warunków dla realizacji założeń intensyfikacji gospodarstwa leśnego w bieżącej pięcioletce, jak widać z danych tabeli 3, spiętrzenie nakładów inwestycyjnych nastąpi

³ Dane Naczelnego Zarządu Lasów Państwowych.

⁴ Założenia do szczegółowych prac nad planem perspektywicznym na lata 1961—1975. Komisja Planowania, Zakład Planów Perspektywicznych, Warszawa 1958.

Nakłady inwestycyjne w państwowym gospodarstwie leśnym, według założeń perspektywicznego planu (1961—1975)

Wyszczególnienie	1961—1965	1966—1970	1971—1975	Razem
Nakłady ogółem	4,0	8,0	18,0	30,0
z tego:				
Budowa dróg i kolejek	1,2	4,1	10,8	16,1
Budownictwo osad	1,0	1,6	3,7	6,3
Melioracje	0,6	1,1	2,4	4,1
Transport leśny	0,5	0,5	0,4	1,4
Mechanizacja prac	0,4	0,3	0,3	1,0
Inne	0,3	0,4	0,4	1,1

Źródło: Założenia do szczegółowych prac nad planem perspektywicznym na lata 1961 — 1975. Komisja Planowania, Zakład Planów Perspektywicznych, Warszawa 1958.

dopiero w latach 1971—1975. Jednym z ważniejszych problemów jest więc racjonalne wykorzystanie przyznaných limitów inwestycyjnych. Racjonalne gospodarowanie środkami materialnymi i finansowymi zabezpieczyć może przede wszystkim wysoki poziom fachowy kadr. Aktualna sytuacja w państwowych gospodarstwach leśnych na odcinku kadrowym nie jest pomyślna. Według danych ankiety Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, w dniu 1 I 1962 r., w jednostkach lasów państwowych pracowało około 2,7 tys. inżynierów leśników, tj. około 65% ogółu leśników z wyższym wykształceniem zatrudnionych w gospodarce narodowej. Poza resortem leśnictwa i przemysłu drzewnego pracuje aktualnie około 1 tys. inżynierów leśnictwa. W tym samym czasie w jednostkach organizacyjnych lasów państwowych zatrudnionych było około 3,6 tys. techników leśnych, a około 400 leśników ze średnim wykształceniem zawodowym pracuje poza resortem. Strukturę kwalifikacji ważniejszych stanowisk służby terenowej w lasach państwowych (łącznie z parkami narodowymi), według stanu na 1 I 1962 r. ilustruje tabela 4.

Z przeglądu danych tabeli 4 stwierdzić można, że w grupie nadleśniczych leśnicy z wyższym i średnim wykształceniem zawodowym stanowią 83,3%, w grupie adiunktów leśnych (przyszłych kierowników nadleśnictw) leśnicy z akademickim wykształceniem stanowią około 85%. W obu przypadkach istniejący stan można uznać za zadowalający. Niekorzystnie natomiast przedstawia się sytuacja w zakresie kwalifikacji w grupie leśniczych, co jest okolicznością wysoce niekorzystną, jeśli weźmie się pod uwagę fakt, że pełniący obowiązki leśniczych odpowiedzialni są za wykonanie szeregu podstawowych czynności gospodarczo-leśnych. W grupie leśniczych tylko 25% pracowników po-

siada wymagane przygotowanie fachowe. Wręcz krytycznie przedstawia się sprawa kwalifikacji gajowych, odpowiedzialnych za służbę ochronną; w grupie tej zaledwie 1,1% zatrudnionych posiada wymagane taryfikatorem, kwalifikacje fachowe. W poszczególnych grupach stanowisk służby terenowej (według stanu na 1 I 1962 r.) nie odpowiadała wymogom taryfikatora kwalifikacyjnego następująca liczba osób: w grupie nadleśniczych — 163, w grupie leśniczych — 5768, oraz w grupie gajowych — 3153 osoby. Pracownicy ci zobowiązani zostali do uzupełnienia kwalifikacji w określonym terminie czasu.

Tabela 4

Kwalifikacje służby terenowej w lasach państwowych, według stopnia wykształcenia (stan na 1 I 1962 r.)

Grupy stanowisk	Ilość pracowników (osób)	W tym % pracowników wg stopnia wykształcenia							
		wyższe leśne		średnie leśne		średnie ogólne		podstawowe	
		ukończone	nie ukończone	ukończone	nie ukończone	ukończone	nie ukończone	ukończone	nie ukończone
Nadleśniczowie	1004	70,4	2,5	12,9	5,3	1,8	1,4	4,3	
Adiunkci leśni	535	84,7		8,9					
Leśniczowie	9878	1,9		23,8	12,8	3,3	6,5	44,4	7,4
Gajowi	9497			0,2	0,9	0,5	1,6	63,5	33,2

Źródło: Ankieta Ministerstwa Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego oraz Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa z 1962 r.

Niezadowolający stan poziomu fachowego, zwłaszcza kadry terenowej, oraz poważne trudności na odcinku zatrudnienia robotników, z jakimi boryka się państwowe gospodarstwo leśne, powoduje nie tylko zakłócenia w wykonaniu podstawowych zadań produkcyjnych, lecz w znacznym stopniu komplikuje prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej wchodzącej w fazę intensyfikacji produkcji leśnej.

Reasumując, należy stwierdzić, że największe aktualnie trudności ograniczające w dużym stopniu właściwe tempo rozwoju gospodarki leśnej tkwią w potrzebach inwestycyjnych i kadrowych, tj. czynnikach determinujących rozwój sił wytwórczych.